

בְּקֵרַת סְפָרִים

תשובה למבקר

זה בנפעל. בן יהודה (שם) מוסיף בהערה:
במשנה מנוקדת נדפס תארם, יארע, בנפעל,
וכן יסטרוב.

מקור המלה "מדרון" לא נתברר. בתלמוד
באה מלה זו תמיד בלי י"ד אחר המי"ם,
מכאן קצת ראייה שהיו מבטאים "מדרון"
במי"ם פתוחה. בן יהודה, גראוובסקי ויאס-
טרוב מנקדים אח המי"ם בפחה, ולא בחירק,
וככה נקדתי גם אני. אמנם בתרגום תהלים
פג, יד יש "מדרון" במי"ם חרוקה, אולם
בהוצאת לאגארד יש במקומה "מודרון". ואשר
לניקוד של התרגום שבידינו, "אין לסמוך עליו
כי הסופרים [=המעתיקים] בחסרון ידיעתם
בטיב דקדוק לשון ארמית שבשו הרבה, ובפרט
בנקוד" (בער, סדר עבודת ישראל, עמוד 127).
מר גליק כותב: "לא על מה שיש בספר
יש לבוא אל המחבר בטענה, אלא על מה
שאין בו, כלומר על מה שהשמיט ממנו...
בעמוד 13... מביא המסדר, וכן הכעס מזה
רעה היא עד למאד וראוי לאדם שיתרחק
ממנה עד הקצה האחר וילמד עצמו שלא יכעס,
ואפילו על דבר שראוי לכעס עליו" והוא
משמיט את המשך ההלכה: "ואם רצה להטיל
אימה על בניו ובני ביתו... יראה עצמו
בפניהם שהוא כועס כדי ליסרם... מאיזו
טעם השמיט המסדר את חלק ההלכה, המחיר
לפעמים לאדם להראות עצמו שהוא כועס
כדי להחזיר משהו למוסב...?" אלמלי קרא
המבקר הנכבד את ראשית הספר בשים לב
לא היה מוצא טעם לשאלתו זו, כי במהדרות
המקוצרות, עמוד 11, כבר הוכבד דברי הרמב"ם
בענין כעס, והם מאירי עינים: "לא יהא
בעל חמה נוח לכעס ולא כמת שאינו מרגיש
אלא ביוני: לא יכעס אלא על דבר גדול

לכבוד עורך ה"בצרון" שלום רב —
הסופר החשוב מ. גליק פרסם ב"בצרון"
(חוברת ב, תש"ה) הערכה על "משנה תורה
לרמב"ם במהדורה מקוצרת". לא רציתי להשיב
עליה, למרות עצת מכירי, הואיל וראיתי
שכוונתו של המאמר היתה רצויה. אולם
כאשר התבוננתי למה שכתב "מבקר" אחר
ב"מארגען וזורנאל", שלא בחן את הספר
אלא סמך על מר גליק והעתיק מדבריו מבלי
להזכיר שמו עליהם, גמרתי בדעתי לפנות
לעורך ה"בצרון" בבקשה שיואל למען האמת
לתת מקום להערות אחדות ביחס לבקרתו
של מר גליק הנכבד, כדי שלא יכשלו בה עוד.
מר גליק כותב: "בעמוד 14, שורה א,
לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה, היריד
של, ישנה' מנוקדת כאן חירק, בבנין קל,
וראוי לנקודה פתח, בהפעיל, כי בקל פירושה
של מלה זו הוא ילמד הוא גופו, אולם בהפעיל
פירושה ילמד לאחרים. ואמנם כך מנקדים
ביאליק ורבניצקי... בספר המשלים והפתי-
גמיים". המבקר חשב וטעה, כי בחלמוד יש:
"רבי, שנית לנו בילדותך" (כבא מציעא מה,
א); "שונה לתלמיד שאינו הגון... כל
השונה לתלמיד שאינו הגון נופל בגיהנום...
כל השונה לתלמיד שאינו הגון כזורק אבן
למרקוליס" (חולין קלג, א). הרמב"ם מצטט
את המאמר האחרון בהלכות תלמוד תורה
ה, א, והוא משתמש בפעל "שונה", בבנין
קל, בהוראת סלמד לאחרים.

מר גליק פוסק: "אין הפעל ארע בא בנפעל
כלל". ברם בן יהודה מביא במלונו (ערך
ארע) ציטאסה זו מתשובות רבנו תם: "שכבר
פשט האיסור על ידי המאורעות הנאורעות",
כלומר, בן דורו של הרמב"ם השתמש בפעל

לא הושיבו, מחריבין את העיר, שאין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן... ואין מבטלין התינוקות ואפילו לבנין בית המקדש...". ובעמוד 25: "ממזר תלמיד חכם קודם לכוון גדול עם הארץ... אין לך מצוה בכל המצוות כלן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה, אלא תלמוד תורה כנגד כל המצוות כלן...".

ועוד כותב המבקר: "במקום ראשי התיבות באות בספר תיבות שלמות בשביל להקל את השמוש בו. לדעתנו מן הראוי היה להשתמש בטקסט בראשי תיבות ולהביא את התיבות השלמות בחצאי עיגול, כדי להרגיל את התלמידים, ביחוד במוסדות החנוך הגבוהים, בקריאת ראשי תיבות...". על רעיון כזה מצד סופר ומחנך יש באמת להתפלא. הרמב"ם, המורה למופת, לא השתמש בראשי תיבות כמעט כלל וכלל, כפי שרואים בעליל מתוך עצם כתב ידו שנחפרסם בצלומים על ידי ד"ר שמואל אטלס (קטעים מספר יד החוקה לרמב"ם, לוגדון ת"ש). המדפיסים היו בעוכרי הרבה ספרים על ידי שהכניסו בהם הרבה ראשי תיבות המביאים לידי טעויות גסות. הם עשו זאת אך ורק לקמץ בהוצאות, ולעולם לא כתב הרמב"ם ראשי תיבות מעין: אאחע"א (= אין איסור חל על איסור) אאיבי"ח (= אין אדם יוצא בו ידי חובתו), יבמנ"ט (= יש בו משום נותן טעם) וכדומה וכדומה. וכי מרה היא זו לעשות את מוח התלמיד כמרחקה וללמד אותו "שבע חכמות" בבת אחת? לא לבלבל את הקורא בטקסט משונה, מעין זה שהמבקר מציג, בא הספר המבוקר אלא להבהיר לו ככל האפשר וכמה שאפשר את הדברים הנשגבים שכתב רבנו משה בן מימון "לקטן ולגדול".

אגב, היה מי ששאל במכתב פרטי מדוע השמטתי את הסעיף: "קודם מתן תורה היה אדם פוגע באשה בשוק... מכניסה לתוך ביתו ובוועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה...". (אישות א, א). ואחר הציג, שאכניס במהדורה השנייה: "מספר כל הגלגלים המקרי פין את כל העולם שמונה עשר, ומספר הגלגלים הקטנים שאינן מקיפין שמונה...". (יסורי התורה ג, ה). ובא שלישי והציג

שראוי לכתס עליו, כדי שלא יעשה כיוצא בו פעם אחרת". ובעמוד 27 שטוחות שתי הלכות בזה הלשון: "הרב שלימד ולא הבינו התלמידים — לא יכעס עליהם וירגז... במה דברים אמורים? בזמן שלא הבינו התלמידים הדבר מפני עמק או מפני דעתן שהיא קצרה; אבל אם ניכר לרב שהם מתרשלין בדברי תורה ומתרפיין עליהן ולפיכך לא הבינו — חייב לרגז עליהם ולהכליטן בדברים כדי לחדשם". הרי לו למר גליק היתר לכעוס במקום הראוי! המסדר ראה את עצמו אגוס לקצר במה שהרמב"ם כבר הביע בשני מקומות הסמוכים זה לזה במהדורה המקוצרת, המכילה ארבע מאות עמוד, כדי שלא להגדיל את כמות הספר הנועד להיות שוה לכל נפש.

"מטעם בלתי ידוע" למר גליק השמטתי את ההלכה: "מצות עשה לשבות ממלאכה בעשור לחודש השביעי, שנאמר...". (עמוד 79). והטעם פשוט: הכל יודעים, שביום הכפורים צריך לשבות ממלאכה כמו ביום השבת. ולא עוד אלא באותו עמוד כתוב מפורש: "כל מלאכה שחיבין על זווגה בשבת סקילה חיבין על זווגה בעשור כרת... וכל דבר שאסור לעשותו בשבת, אף על פי שאינו מלאכה, אסור לעשותו ביום הכפורים... כללו של דבר: אין בין שבת ליום הכפורים בענינים אלו אלא שזוון מלאכה בשבת סקילה, וביום הכפורים — בכרת". יש להוסיף, כי "סור" וב"שלחן ערוך" (אורח חיים, תרי"א), ששם נמצאת לשונו של הרמב"ם, גם כן חסרות אותן המלים שהמבקר הנכבד מצטער על השמטתן — והטעם לזה מובן גם לינוקא דלא חכים ולא טיפש.

מר גליק משתאה ומשתומם על שהשמטתי חלק הלכה שבו "משחקף ומתבטא יחס ההלכה לערכו וחשיבותו של תלמוד תורה, שביה"מ, מקום תלמוד תורה, עולה בקדושתו על בית הכנסת, מקום התפילה! וכי אין יהודי אמריקה ביחוד זקוקים להטעמה חינוכית כזו?" הגה הקורא ימצא בעמוד 24 של המהדורה המקור צרת, כלומר שני עמודים לפני ההשמטה האמורה, דברים אלו: "וכל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן, מחרימין את אנשי העיר על שמושיבין מלמדי תינוקות; ואם

להם משפט כגון זה ברש"י: "יש מרבתינו אומרים הבערה ללאו יצאת ויש אומרים לחלק יצאת"? כיצד אפשר לכאר את העובדה, שנערים כאלה צוללים במעמקי הפלפול התלמודי "שהוא בלשון ארמקת] מעורב[ת] עם לשונות אחרות... אין אדם מכיר אותה הלשון עד שמלמדים אותו" (הקדמת הרמב"ם)?

מבקרינו יכולים וצריכים ללמוד מהתנהגותו של רבנו משה בן מימון בבואם להביע איוו דעה מתנגדת. כידוע, היתה קהלה בפוסטאט, מצריט, שעוד בימי הרמב"ם החזיקה במנהג הארצישראלי להשלים את התורה בשלש שנים, אף על פי שכל חלקי העם כבר קבלו עליהם את המנהג הבבלי להשלים את התורה בשנה אחת. דעת הרמב"ם לא היתה נוחה מקהלה המוציאה את עצמה מן הכלל, כי הוא שאף לאחד את כל העם ללא התפלגות ופירוד, והוא הביע את התנגדותו בצורה אדיבה זו: "המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימין את התורה בשנה אחת... ויש מי שמשלים את התורה בשלש שנים — ואינו מנהג פשוט" (תפלה יג, א).

ד"ר פלטיאל בירנבוים

שאכניס גם: "אבידת גוי מותרת... והמתן זיהה הרי זה עובר עבירה... סעות הגוי — כאבדתו, ומותרת... כגון שעשה הגוי חשבון וטעה; וצריך שיאמר לו ישראל: ראה, שעל חשבונך אני סומך — ואיני יודע, אלא מה שאתה אומר אני נותן לך, כגון זה מותר. אבל אם לא אמר לו כן — אסור, שמא יתכוין הגוי לבדוקי, ונמצא שם שמים מתחלל" (גולה ואבדה יא, ג-ה).

גלוי וידוע שברחבי אמריקה נמצאים בתי ספר המגדלים באמת בנים לתורה. בהם יש תלמידים למאות, בני י"ב-י"ד, המצטיינים בלמודי חומש, נביאים ורש"י. גם לאלה, הרבה כמותם העתידיים להופיע ביהדות האמריקאית ההולכת ומתבצרת, מיועדת המה-דורה המקוצרת של משנה תורה. שמעון ברנפלד כבר כתב במקום אחד, כי מי שלא למד רש"י על התורה בילדותו, לא יביגהו בזקנותו. מר גליק סובר, כי המושגים "קלות ראש", "אחריות נכסים", "חזקה" וכיוצא בהם הם למעלה מכח ביגתם של בני י"ב וי"ד. אם כן, כיצד מלמדים רש"י לתלמידים מן הגיל האמור? איך, למשל, אפשר לבאר

